

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Навчальний посібник

Львів
Видавництво «Магнолія 2006»
2024

ББК 65.261
В 21
УДК 336.02

*Відтворення цієї книги або будьякої її частини
заборонено без письмової згоди видавництва ва. Будьякі
спроби порушення авторських прав будуть
переслідуватися у судовому порядку.*

Автори:

д-р екон. наук, проф. Ватаманюк-Зелінська У.З.,
д-р екон. наук, проф. Ситник Н.С.,
к.е.н., доц. Стасишин А.В.,
к.е.н., доц. Круглякова В.В.

Рецензенти:

Алексєєв І.В.- доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка», заслужений працівник освіти України;

Фадєєва І.Г. - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Мельник Л.М.- доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №22/11 від 24.11.2021 р.)

В 21 Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. – Львів : Магнолія 2006, 2024. – 512 с.

У навчальному посібнику подано теоретичні засади бюджетного менеджменту, який є невід’ємною складовою системи державного регулювання економіки та інструментом регулювання економічних і соціальних процесів. Окреслено його роль у системі державних фінансів. Висвітлено особливості управління бюджетними ресурсами на державному та місцевому рівнях; охарактеризовано бюджетний процес в Україні; розкрито складові бюджетного менеджменту; описано процес виконання бюджету, порядок обліку та звітність про виконання бюджетів, а також відображено особливості контролю та аудиту у бюджетному процесі.

Посібник рекомендований для здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування», викладачів закладів вищої освіти та науковців, а також фахівців-практиків.

© Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С.,
Стасишин А.В., Круглякова В.В. 2024

© ЛНУ імені Івана Франка, 2024

© ПП “Магнолія 2006”, 2024

© ФОП Марченко Т. В., 2024

ISBN 978-617-574-221-1

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ТЕМА 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ	9
1.1. Сутність науки про бюджетне управління. Система управління бюджетом.	10
1.2. Моделі бюджетування та принципи організації бюджетного менеджменту	18
1.3. Структура бюджетного менеджменту як системи. Функціональне призначення його складових.	28
1.4. Єдина інформаційна система управління бюджетом (ЄІСУБ)	40
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	55
ТЕМА 2. УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ	57
2.1. Централізовані і децентралізовані фонди грошових ресурсів держави. Роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.	58
2.2. Управління доходами та видатками бюджетів	72
2.3. Міжбюджетні відносини. Трансфертний підхід у розподілі коштів між бюджетами.	79
2.4. Дефіцит бюджету. Фінансування бюджету. Управління боргом.	91
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	109
ТЕМА 3. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ ...	110
3.1. Загальна характеристика органів бюджетного регулювання	111

3.2. Функції органів загальнодержавного управління бюджетом	122
3.3. Повноваження органів оперативного управління ..	130
3.4. Бюджетні компетенції місцевих фінансових органів	155
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	159

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ 161

4.1. Сутність бюджетного процесу та його учасники	162
4.2. Характеристика розпорядників та одержувачів бюджетних коштів	182
4.3. Бюджетна класифікація	195
4.4. Розмежування доходів між бюджетами	210
4.5. Розмежування видатків між бюджетами	244
4.6. Взаємовідносини між бюджетами. Збалансування бюджету держави.	282
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	296

ТЕМА 5. БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 297

5.1. Бюджетне прогнозування як інструмент фінансового управління	298
5.2. Сутність бюджетного планування: завдання, принципи та методи	305
5.3. Завдання і методологія планування доходів та видатків бюджету	313
5.4. Організація та стратегічні орієнтири бюджетного планування в Україні	321
5.5. Програмно-цільове планування бюджетних коштів	329

5.6. Формування бюджетних програм	336
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	343

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ 344

6.1. Поняття та принципи виконання бюджету	345
6.2. Розпис доходів і видатків	350
6.3. Органи, що забезпечують виконання бюджету та їх функції	361
6.4. Організація виконання дохідної частини державного бюджету. Система справляння доходів бюджету.	368
6.5. Порядок виконання видаткової частини бюджетів	377
6.6. Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів	384
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	389

ТЕМА 7. ПОРЯДОК ОБЛІКУ ТА ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ 390

7.1. Організація обліку виконання державного та місцевих бюджетів	391
7.2. Бухгалтерський облік операцій виконання державного бюджету за доходами і видатками	397
7.3. Бухгалтерський облік операцій виконання місцевих бюджетів за доходами і видатками	404
7.4. Форми фінансової та бюджетної звітності про виконання бюджетів	414
7.5. Склад звітності та періодичність її подання за належністю	423
7.6. Формування та подання звітності про виконання державного та місцевих бюджетів	431
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	438

ТЕМА 8. КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ	439
8.1. Державний фінансовий контроль в Україні. Види бюджетного контролю, його форми і методи.	440
8.2. Органи бюджетного контролю	450
8.3. Рахункова палата України: принципи діяльності та повноваження	457
8.4. Державна аудиторська служба України, її завдання, повноваження та права	469
8.5. Бюджетний аудит. Порядок державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм. ...	478
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	484
ЛІТЕРАТУРА	485
БАЗОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ	497
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	509

ВСТУП

Потреба вивчення основних засад бюджетної політики України в умовах посткризового розвитку економіки із урахуванням вітчизняних реформ у фінансовій сфері зумовлює необхідність висвітлення цієї тематики для формування у студентів базового комплексу знань із бюджетного менеджменту.

У складі економічних методів державного регулювання основне місце належить інструментарію бюджетного менеджменту. Його функціонування спрямовано на забезпечення макроекономічної збалансованості під час реалізації покладених на державу завдань і функцій. Питання ефективного використання інструментарію бюджетного менеджменту, як економічного методу державного регулювання, не тільки не втрачають уваги наукової спільноти та студентства, а, навпаки, збільшують рівень своєї актуальності. Визначальними факторами цього є процес децентралізації. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – закономірний процес та базова умова незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади, підвищення фінансової спроможності регіонів та громад відповідно до європейських принципів і стандартів.

За таких умов запровадження системних змін в діяльності всіх учасників бюджетного процесу, підвищення бюджетної дисципліни, перерозподіл повноважень і ресурсів між різними рівнями управління посилюють вплив економічних методів державного регулювання поєднаних з інструментарієм бюджетного менеджменту.

Навчальний посібник «Бюджетний менеджмент» передбачає для вивчення тематику однойменної нормативної навчальної дисципліни. У виданні систематизовано нормативно-правові та методичні матеріали, необхідні для підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня магістр за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

У посібнику розкрито роль та місце бюджетного менеджменту у системі державних фінансів; обґрунтовано суть науки про бюджетне управління; висвітлено моделі бюджетування та принципи організації бюджетного менеджменту; зосереджено увагу на структурі бюджетного менеджменту як системи та функціональному призначенні його складових. Крім того окреслено переваги нового програмного забезпечення «Єдина інформаційна система управління бюджетом» (ЄІСУБ),

головною метою створення якого є організація взаємодії всіх учасників бюджетного процесу із метою створення єдиного інформаційного простору задля забезпечення обміну своєчасною, достовірною та повною інформацією на усіх етапах складання, виконання та аналізу бюджету (Тема 1).

Посібник містить тематику щодо управління бюджетними ресурсами, де, зокрема, охарактеризовано централізовані і децентралізовані фонди грошових ресурсів держави; показано роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, а також особливості управління доходами та видатками бюджетів, міжбюджетні відносини і трансфертний підхід у розподілі коштів між бюджетами; наслідки виконання бюджету з дефіцитом, фінансування бюджету і управління боргом (Тема 2).

Також у посібнику «Бюджетний менеджмент» представлена загальна характеристика органів бюджетного регулювання, їх функції та бюджетні компетенції (Тема 3); процес організації бюджетного процесу в Україні у розрізі його учасників, ресурсного забезпечення та взаємовідносин між бюджетами (Тема 4).

Посібник містить теми, які характеризують кожен етап бюджетного процесу; розкриває зміст бюджетного планування та прогнозування доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, зокрема й програмно-цільове планування бюджетних коштів (Тема 5). Тут показано весь процес організації виконання державного й місцевих бюджетів, а також порядок погашення тимчасових касових розривів (Тема 6). Приділена увага організації бюджетного обліку та звітування, зокрема операціям виконання дохідної і видаткової частини бюджетів та формуванню й поданню відповідної звітності за результатами облікових операцій (Тема 7). Посібник містить теми, які показують реалізацію фінансового контролю в Україні та бюджетного аудиту (Тема 8).

Навчальний посібник «Бюджетний менеджмент» розрахований на фахівців, які працюватимуть на всіх рівнях бюджетної системи України. Матеріали посібника знайдуть застосування у практичній роботі і будуть корисними для учасників бюджетного процесу, представників державних органів законодавчої та виконавчої влади, освітян, науковців і студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України, здатних професійно вирішувати проблеми, які стоять перед державою та спроможних захищати її інтереси.

Навчальне видання

*Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна
Ситник Наталія Степанівна
Стасишин Андрій Васильович
Круглякова Віра Володимирівна*

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Навчальний посібник

Формат 60×84/16. Папір офс.
Гарнітура Minion Pro.
Умовн. друк. арк. 29, 76.

ПП «Магнолія 2006»
Видавець Марченко Т. В.
м. Львів-53, 79053, Україна, вул. В. Великого, 51/50,
тел. +38 (050) 370-19-57 e-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року, видане Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року, видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.